

عوامل اجتماعی مؤثر بر شدت جرایم در بین زنان مجرم زندان

شهر ارومیه (بند نسوان)

*دکتر حسین بنی فاطمه

** زینب باقری رؤف

چکیده

اگرچه بر طبق رویکرد دورکیم، میزانی از انحرافات اجتماعی طبیعی است و علی رغم این که آسیب های اجتماعی و رفتارهای نابهنجار ممکن است ریشه ی روانی، پیولوژیک داشته باشد یا از اختلال شخصیت و ویژگی های فردی ناشی شود، اما انحراف اجتماعی به مثابه رفتاری نابهنجار پدیده ای کاملاً اجتماعی است و عوامل متعددی در شکل گیری آن دخیل اند. انحراف اجتماعی در مقطع کنونی جامعه ی ایران، امری ساختاری است و ناشی از نابسامانی های اجتماعی است و به همین دلیل نیز در آینده رو به افزایش خواهد گذاشت. با توجه به آمارهای ارائه شده در خصوص رشد آسیب های اجتماعی در ایران و اهمیت عمده نقش و جایگاه زنان و جرایم مربوط به زنان (کجروی های مربوط به زنان)، هدف این پژوهش یافتن عوامل اجتماعی مؤثر بر شدت جرایم زنان مجرم زندان شهر ارومیه می باشد. روش پژوهش پیمایشی بوده و جامعه آماری آن کلیه زنان موجود در بند نسوان زندان ارومیه را شامل می شود که ۱۰۸ نفر بوده و به دلیل کم بودن جامعه آماری، نمونه گیری صورت نگرفت و روش نمونه گیری به صورت تمام شماری بود. ابزار پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته بود که اعتبار روایی آن از طریق اعتبار صوری و تکنیک تحلیل عاملی، و پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ اندازه گیری شد و تحلیل داده ها از طریق نرم افزار آماری SPSS صورت گرفت. نتایج نشان داد که بین میزان آنومی، میزان اعتقادات مذهبی، معاشرت با دوستان ناباب، مشکلات خانوگی و شدت جرم در میان

* استاد جامعه شناسی دانشگاه تبریز.

** کارشناسی ارشد جامعه شناسی.

E-Mail: z_bagheri233@yahoo.com

زنان رابطه معنی داری وجود دارد. نتایج رگرسیون چندگانه نشان داد که از بین عوامل مذکور، عامل معاشرت با دوستان ناباب و میزان اعتقادات مذهبی در مدل رگرسیون باقی ماندند که در مجموع ۲۶٪ از واریانس شدت جرم زنان را تبیین می‌کنند.

واژگان کلیدی: شدت جرم، عوامل اجتماعی، زنان، جرایم زنان، زندان ارومیه.

مقدمه

در قرن بیستم انحرافات شکل حادی به خود گرفته است به گونه‌ای که طبق گزارش سازمان ملل در طی سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۶ سالیانه به طور متوسط ۵ درصد بر میزان جرایم در سطح جهان افزوده شده، که بیش از میزان رشد جمعیت است (محققان، ۱۳۸۷: ۱۸). انحراف یا کجروی شیوه‌های رفتاری است که با هنجارها یا ارزش‌های اکثر اعضای یک گروه یا جامعه هم‌نوا نیستند. در دایره المعارف علوم اجتماعی، کجروی یا انحراف رفتاری است مغایر با معیارهای پذیرفته شده یا انتظار اجتماعی گروه یا جامعه‌ای خاص (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۱۹۲). انحرافات اجتماعی به هرگونه رفتاری می‌گویند که با انتظارات جامعه یا یکی از گروه‌های مشخص درون جامعه منطبق و سازگار نباشد؛ به عبارت دیگر انحرافات اجتماعی پیروی نکردن از هنجارهاست و هنگامی رخ می‌دهد که فرد یا گروهی معیارهای جامعه را رعایت نمی‌کنند (کوئن، ۱۳۷۲: ۲۱۳).

از دیدگاه جامعه‌شناسی، انحرافات اجتماعی شامل طیف وسیعی از رفتارها می‌شود که تحت تاثیر عوامل گوناگونی واقع می‌گردند (ممتاز، ۱۳۸۱: ۱۰). از آن جا که هر عملی بنا به علتی پدید می‌آید، انحرافات اجتماعی نیز بدون علت نمی‌باشد. برای تعیین علت‌های به وجود آورنده‌ی انحرافات اجتماعی باید کلیه‌ی عوامل اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و مذهبی و ... یک جامعه مورد مطالعه قرار گیرد؛ زیرا شناخت علت وقوع جرم، عامل مهمی برای پیشگیری از وقوع

جرم است (محققان، ۱۳۸۷: ۲۳). نقش زنان در عرصه‌های گوناگون زندگی بشر غیرقابل انکار است. نقش آنان در این عرصه‌ها و اثرات ناشی از آن، از جمله مسائلی است که امروزه مورد توجه واقع شده و به صورت گوناگون مورد بررسی قرار گرفته است. از بررسی‌ها چنین برمی‌آید که هرچند میزان جرایم زنان نسبت به مردان بسیار پایین می‌باشد ولی روند رو به رشد جرایم زنان می‌تواند به عنوان یک زنگ خطر برای بحران‌های بعدی باشد. تحقیقات نشان می‌دهند که میزان جرایم زنان در جرم‌های شدید با بیش از ۱۰ درصد و در جرایم مالی بیش از ۱۳ درصد افزایش یافته است (ربیعی، ۱۳۸۴: ۴۳). پژوهش حاضر به دنبال شناخت جرایم زنان زندانی شهر ارومیه و شناسایی عوامل و زمینه‌های اجتماعی مؤثر بر شدت جرایم آنها می‌باشد که امید می‌رود با این شناخت و برنامه‌ریزی‌های مناسب بتوان از روند روزافزون ارتکاب جرایم زنان جلوگیری نمود. لذا مساله اصلی پژوهش، شدت جرایم زنان و بررسی علل و عوامل اجتماعی مؤثر بر شدت جرایم زنان می‌باشد.

چارچوب نظری تحقیق

نظریه‌های بی‌سازمانی اجتماعی

معتقدان به نظریه‌های بی‌سازمانی اجتماعی بر این باورند که عواملی چون کاهش کارایی نهادهای اجتماعی نظیر خانواده و تضعیف تقیدهای خویشاوندی به عنوان نیروهای غیررسمی کنترل اجتماعی، کاهش انسجام سنتی اجتماعی که پیامد رشد سریع صنعتی شدن، شهرنشینی و مهاجرت فزاینده به سوی حوزه‌های شهری است. جرایمی نظیر قتل، سرقت، انحرافات جنسی و اعتیاد را افزایش می‌دهند (احمدی، ۱۳۸۴: ۴۳). از جمله دورکیم مفهوم آنومی را به شرایط اجتماعی بی‌هنجاری یا بی‌سازمانی اجتماعی مرتبط می‌داند. آنومی مرکز بحث نظریات اساسی دورکیم در تحلیل بی‌نظمی‌های اجتماعی، هرج و مرج، رفتار ضد اجتماعی و رفتار انحرافی است. آنومی وضعیتی است که در جامعه، هنجار معینی وجود ندارد که فرد از آن پیروی کند و او به صورت بی‌ریشه عمل می‌کند و این حالت هنگامی است که انتظارات فرهنگی با

واقعیات اجتماعی ناهماهنگ باشد. آنومی یا بی‌نظمی جامعه هنگامی اتفاق می‌افتد که استانداردها و قیود جامعه ضعیف شده باشد (شیخاوندی، ۱۳۷۳: ۷۵).
اشاره دورکیم به متغیرهای دینی و تعلقات فرد به ارزش‌های مذهبی و به ویژه وابستگی فرد به اجتماعات دینی و همبستگی اجتماعی ناشی از اجتماعات دینی و تاثیر آنها در کاهش انحرافات اجتماعی از طریق ساز و کارهایی نظیر وحدت خانوادگی و تنظیمات والدین قابل تامل است (احمدی، ۱۳۸۴: ۴۸-۴۷).
مرتن انحراف ناشی را از فرهنگ و ساختار جامعه می‌داند. به نظر وی در جوامعی که هدف‌ها مورد توجه است و اهمیتی به راه‌ها و وسایل رسیدن به آن نمی‌دهند، باعث می‌شود که افراد از کارآمدترین وسایل، حتی غیرمشروع برای رسیدن به هدف‌های خود استفاده کنند. مرتن بر این باور است که انحراف و کج رفتاری برای این پیش می‌آید که جامعه دستیابی به برخی هدف‌ها را تشویق می‌کند ولی وسایل ضروری برای رسیدن به این هدف‌ها را در اختیار همه اعضای جامعه قرار نمی‌دهد (محققیان، ۱۳۸۷: ۱۶۱).

پارسونز کجروی را پدیده‌ای نشأت گرفته از فقدان سازماندهی و هم‌چنین فعالیتی قلمداد می‌کند که محصول نوعی همبستگی ناقص در میان اعضای جهان اجتماعی است. پدیده‌ای که در عین حال می‌تواند با نهادها و افرادی که در مسیر فقدان پیوستگی با دیگران قرار گرفته‌اند نیز همراه شود و در نهایت، یا به نوعی هم‌نواپی جدید بدل گردد؛ یا به عنوان نوعی منبع فشار در درون نظام اجتماعی موجود، به حیات خود ادامه دهد، یا این که همراه با تعادل و انسجامی که بعدها به جامعه بر می‌گردد، از بین برود (سلیمی و دیگری، ۱۳۸۰: ۴۳۷).
پارک و برگس در چهارچوب رویکرد بوم‌شناختی به دنبال ارتباط بین محیط فیزیکی شهر و رفتارهای انحرافی برآمدند. آنان در تبیین انحرافات اجتماعی بر متغیرهایی که با پدیده شهرنشینی ارتباط داشت نظیر زبان، قومیت، مهاجرت، حوزه‌های سکونتگاهی و تراکم جمعیت تمرکز کردند. به اعتقاد برگس، منطقه انتقالی شهر به دلیل عواملی نظیر تحرک بالای جمعیت، نرخ بالای مهاجرت و ویرانی خانه‌ها بالاترین میزان انحراف را دارد. پارک و برگس مدعی شده‌اند

عوامل اجتماعی مؤثر بر شدت جرایم در بین زنان مجرم زندان شهر ارومیه (بند نسوان)

عوامل فوق باعث تضعیف کارکرد نهادهای اجتماعی می شود. منطقه انتقالی که میزان‌های بالایی از جرم و بزهکاری را تجربه می‌کند بیشتر سکونتگاه مهاجران، قومیت‌ها و فقر است. سکونت در «زاغه نشین‌های شهر» موجب پیدایش خرده فرهنگ بزهکارانه گردیده و به شیوع جرم و بزهکاری منتهی خواهد شد (احمدی، ۱۳۷۷: ۵۸).

نظریه‌های تضاد

اساس و شالوده تمامی نظریه‌های تضاد اجتماعی در حوزه مطالعه جرم و کجروی اندیشه‌های مارکسیستی است که با تکیه بر نقش دولت در تولید جرم، رفتارهای کجروانه را، یا عکس‌العملی در برابر توزیع نابرابر ثروت و قدرت در جامعه می‌داند، یا نوعی کارکرد گونه‌های متفاوت تضاد موجود در درون جامعه (احمدی، ۱۳۷۷: ۶۵). مارکس، انحراف را ناشی از توزیع نابرابر ثروت و قدرت در جامعه می‌داند. به نظر وی دو طبقه در جامعه در مقابل هم قرار دارند: کسانی که مالکیت ابزار تولید و روابط تولیدی را در اختیار دارند و گروه دیگر کسانی که فاقد آن می‌باشند. یا به عبارتی طبقه‌ی سرمایه‌دار و طبقه‌ی کارگر که استعمار طبقه‌ی کارگر ناشی از مناسبات تولیدی می‌باشد (سلیمی، ۱۳۸۰: ۳۵۱).

مارکس انحرافات افراد را واکنشی در برابر محرومیت‌هایی که نظام سرمایه داری برای آنان ایجاد کرده می‌داند. او اکثر مجرمان و بزهکاران را به عنوان لمپن پرولتاریا، طبقه خطرناک و فرومایه بی‌طبقه، طبقه‌بندی نموده است که آگاهی طبقاتی نداشته و آگاهی آنان از نوع فردی و کاذب است. مارکس و انگلس بر این باورند که شرایط نامناسب اقتصادی به ویژه فقر مادی از عوامل اساسی جرم و بزهکاری است. مالکیت خصوصی به فقیر شدن برخی از اعضای جامعه می‌انجامد، زیرا صاحبان ابزار تولید، افرادی را که مالک آن ابزار نیستند استثمار می‌کنند و در نتیجه این افراد به دلیل فقر، مرتکب جرم و بزهکاری می‌شوند؛ از نظر مارکس با حذف طبقه اجتماعی و مالکیت خصوصی بر ابزار تولید از طریق انقلاب اجتماعی، تضاد حذف و در نتیجه جرم و بزهکاری از بین خواهد رفت (ممتاز، ۱۳۸۱: ۱۳۴-۱۳۰).

کنترل اجتماعی

هیرشی مهم‌ترین صاحب نظر رویکرد کنترل اجتماعی، علت هم‌نوایی افراد با هنجارهای اجتماعی را پیوند اجتماعی آنها دانسته است. وی مدعی است که پیوند میان فرد و جامعه مهم‌ترین علت هم‌نوایی و عامل اصلی کنترل رفتارهای فرد است و ضعف این پیوند یا نبود آن موجب اصلی کجرفتاری است (محققان، ۱۳۸۷: ۱۹۸).

هیرشی معتقد است که احتمال بزهکاری هنگامی که تقیدات، تعلقات و تعهدات ضعیف شود، بیشتر است. منظور هیرشی از تعلق این است که فرد نسبت به افرادی که با آنان پیوندهای نزدیکی دارد دارای احساساتی است که این احساسات موجب می‌شود نسبت به آن چه درباره رفتارش می‌اندیشند مراقب باشد؛ بنابراین کنترل بزهکاری با تعلقات جوانان نسبت به والدین شان پیوند می‌خورد (احمدی، ۱۳۸۴: ۹۱).

نی معتقد است خانواده از طریق چهار عامل باعث تقویت پیوند اجتماعی می‌گردد. نی معتقد است که خانواده دارای تأثیرات زیر است: ۱) نظارت درونی ۲) نظارت غیرمستقیم ۳) نظارت مستقیم ۴) رضای نیازها. نی اضافه می‌کند که فروپاشی خانواده کم‌اهمیت‌تر از خوشحالی و خوشبختی خانواده است. یعنی خانواده‌ای که پر از تنش و اختلاف باشد می‌تواند نقش مهمی در کجرفتاری نوجوان بازی کند اما نوجوانی که در خانواده طلاق گرفته ولی آرام زندگی کند وضعیت بهتری دارد (ممتاز، ۱۳۸۱: ۱۲۳).

ساترلند و پیوند افتراقی

نظریه پیوند افتراقی ادوین ساترلند مشهورترین نظریه از مجموع نظریه‌های جامعه‌پذیری یا یادگیری در مباحث کجرفتاری اجتماعی است. این رویکرد را ساترلند برای نخستین بار در سال ۱۹۳۹ و در نخستین ویرایش‌های کتاب خود با نام اصول جرم‌شناسی مطرح ساخته است. نکته اصلی نظریه وی این است که افراد به این علت کج رفتار می‌شوند که تعداد ارتباط‌های انحرافی آنان بیش از ارتباط‌های غیرانحرافی‌شان است. این تفاوت تعامل افراد با کسانی که ایده‌های

کج رفتارانه دارند نسبت به افرادی که از ایده‌های هم‌نویانه برخوردارند (یعنی ارتباط بیشتر آنان با کج رفتاران یا ایده‌های کج رفتاری) علت اصلی کج رفتاری آنهاست. ساترلند معتقد است که بسیاری از صور کجروی از یک فرد به فرد دیگر منتقل می‌شود؛ یعنی این که اگر فردی در محیط مجاور خود در معرض عوامل جرم‌زا قرار گیرد، شانس و احتمال قانون شکنی او افزایش می‌یابد. وی می‌گوید: برای آن که فردی تبهکار شود، ابتدا باید بیاموزد که چگونه باید تبهکاری کند و این آموزش از طریق کنش و واکنش با افراد و گروه‌های دیگر به دست می‌آید. به نظر وی هر فردی، هم با گروه‌ها و افراد منحرف و هم غیر منحرف برخورد می‌کند که افراد در برخوردهای شان بیشتر تحت تاثیر دوستان قرار می‌گیرند (محققان، ۱۳۸۷: ۱۸۵).

پیشینه تحقیق

نتایج تحقیق محمدنبی (۱۳۷۶) نشان داده است که نابسامانی خانواده، عدم نظارت و کنترل والدین، وجود اختلافات و مشاجره و کثرت اولاد، وضعیت اجتماعی و اقتصادی پایین تاثیر مهمی در بروز جرم و تعدد جرم و سن شروع جرم دارد. اعتقادات مذهبی بیشتر و فشار اقتصادی کمتر، مهیا بودن امکانات و فرصت‌های رسیدن به اهداف اجتماعی، نبودن جرم و جنایت در میان اعضای خانواده، می‌تواند گرایش افراد را به جرم کاهش دهد (به نقل از علیخواه، ۱۳۸۳: ۷۹).

ربیع‌زاده و همکارانش در سال (۱۳۷۶) در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که فقر اقتصادی، بی‌سوادی یا کم‌سوادی، ناآگاهی اجتماعی، نابسامانی زندگی خانوادگی، از هم پاشیدگی کانون خانواده، سکونت در محلات پست و جرم خیز در تعامل با هم، زمینه انحراف و کجروی را فراهم می‌سازند (ربیعی، ۱۳۸۴: ۴۷).

نتایج تحقیق پولادی و شلویری در سال (۱۳۸۷) نشان داد: مشکلات اقتصادی - اجتماعی در ارتکاب جرم از سوی زنانی که علت دستگیری آنان حمل و قاچاق مواد مخدر بوده است، نقش بیشتری داشته تا زنانی که علت

دستگیری آنان روابط نامشروع یا قتل بوده است. به عبارت دیگر بین مشکلات اقتصادی - اجتماعی و انحراف و گرایش زنان به سوی مصرف، حمل و قاچاق مواد مخدر رابطه تنگاتنگی وجود دارد (شلویری و دیگری، ۱۳۸۱: ۱۶۸-۱۴۵).

در پژوهشی که ذوالفقارزاده در سال (۱۳۸۶) با عنوان عوامل اجتماعی مرتبط با بروز کجروی‌های زنان شهر تبریز انجام داده، به سنجش رابطه متغیرهای مستقل منطقه مسکونی، نظام پدرسالاری، کنترل اجتماعی و شیوه زندگی با میزان کجروی پرداخته است که دو مورد از مؤلفه‌های آن یعنی تعهد و پیوستگی با بروز کجروی رابطه معنادار دارند (ذوالفقارزاده، ۱۳۸۶: ۴).
داداش‌زاده فهیم نیز در تحقیق خود نتیجه گرفت که: نقش خانواده، شدت وابستگی مذهبی و اجتماعی، فقر اقتصادی و فرهنگی از عوامل مؤثر در بروز کجروی و علل جرم در زنان هستند (محمدی، ۱۳۸۳: ۶۸). لافن و میشو^۱ در شهر گرونوبل فرانسه درباره مسکن، محله، شهر و ناسازگاری نوجوانان همان شهر به مطالعه پرداختند و به این نتیجه رسیدند که بزهکاری نوجوانان و ناسازگاری آنان تابع کلی است و اغلب آن را باید در محله‌هایی که از خانه‌های محقر و ناسالم تشکیل شده و کوی کارگر مشاهده نمود (به نقل از کی‌نیا، ۱۳۷۴: ۲۲۷).

برجیس^۲ بزهکاری نوجوانان را در شهرک ۱۲۰۰۰ نفری بررسی کرد و دریافت که بزهکاری در یک ناحیه آن سه مرتبه بیشتر از ناحیه دیگر همان شهرک است؛ در ناحیه ای که سطح جنایی آن بالاست، محیط‌های خانوادگی از نظر اخلاقی در سطح پست‌تری قرار داشتند و از سوی دیگر سطح فرهنگی در آن جا خیلی پایین‌تر بوده است. ایشان معتقد است کثرت جرائم در یک ناحیه ناشی از طبع خاص افرادی که در آن جا به سر می‌برند نیست بلکه بعضی از شرایط خاص مسکن، موجبات ازدیاد جرایم را فراهم می‌سازد (کی‌نیا، ۱۳۷۴: ۲۴۳).

1- Lafon and Mishoo

2- Berjis

تعریف جرم

جرم یک پدیده اجتماعی است و با خلقت بشر، تحت عناوین مختلف از قبیل رفتار ناشایست، سرکشی، سرپیچی و رفتار ناپسند آغاز گردیده است (دانش، ۱۳۷۹: ۷۷).

تعریف حقوقی جرم: طبق قانون، هر فعل یا ترک فعلی را که نظم، صلح و آرامش اجتماعی را مختل سازد و قانون نیز برای آن مجازاتی تعیین کرده باشد، می دانند (همان: ۷۸).

جامعه‌شناسان معتقدند جرم یک پدیده‌ی دائم اجتماعی است که در هر زمان و مکان اتفاق می‌افتد. بعضی از جرایم با تحولات اجتماعی تغییر نمی‌یابند و نزد وجدان قاطبه مردم زشت و ناپسند بوده، احساسات اجتماعی را متأثر می‌سازند. از نظر دورکیم جرم پدیده طبیعی اجتماعی است و از نظام، فرهنگ و تمدن هر اجتماع ناشی می‌گردد. تا اجتماع و نظام آن باقی است جرم نیز دارای خصوصیت دائمی خواهد بود و هر عملی که وجدان جمعی را جریحه دار کند جرم محسوب می‌شود (همان: ۸۰).

ساترلند جرم را چنین تعریف می‌کند: وقتی عملی جرم است که از طرف قانون گذار امر و نهی شده باشد و مقررات آن به وسیله مقامات صلاحیت دار تدوین و آنان، آن را برای اجتماع خود مورد اجرا بگذارند (خاکپور، ۱۳۷۴: ۲۵).

تعریف مفهومی شدت جرم

در این مقاله با الهام از متون انحرافات اجتماعی که شدت کنجروی را بر اساس شدت واکنش جامعه در مقابل آن تعریف می‌کنند. شدت جرم بر اساس شدت واکنش قانون به آن، که همان مجازات است تعریف می‌شود (بخشنامه وزارت دادگستری به شماره ۱۱۱/۰۲۱/۱۰۷۶ و تاریخ ۸۵/۱/۲۹).

شدت جرم از طریق سه شاخص نوع جرم، میزان محکومیت تعیین شده و سابقه محکومیت سنجیده شده به طوری که برای رتبه‌بندی نوع جرایم و تعیین شدت جرایم از قانون مجازات اسلامی، قضات، متخصصین، وکلای دادگاه و کارشناسان علوم حقوق جزا و جرم‌شناسی در این امر استفاده شد و جرم‌ها در

۵ دسته مجازات‌های سالب حیات یعنی قصاص نفس، اعدام مانند: قتل عمد با رتبه خیلی شدید، جرایمی که مجازات حبس ابد دارند مانند قاچاق مواد مخدر، حمل مواد مخدر به مقدار زیاد با رتبه شدید، جرایمی که مجازات‌های حبس طولی‌المدت دارند یعنی حبس از ۵ سال به بالا مانند معاونت در قتل، کلاهبرداری، تشکیل خانه فساد و جرایم امنیتی با رتبه متوسط، جرایمی که حبس تعزیری کم تر از ۵ سال دارند مانند حمل مشروبات الکلی، سرقت و اخاذی با رتبه ضعیف و جرایمی که شلاق تعزیری تا ۷۴ ضربه یا حبس کم تر از ۱ سال دارند مانند رابطه نامشروع، دعوا و درگیری و استعمال مواد مخدر با رتبه خیلی ضعیف طبقه‌بندی شدند. میزان محکومیت نیز با توجه به نوع جرم به اعدام و قصاص (خیلی شدید)، حبس ابد (شدید)، مجازات بیش از ۵ سال (متوسط)، مجازات کم تر از ۵ سال (ضعیف) و مجازات کم تر از یک سال نیز (خیلی ضعیف) طبقه‌بندی شد، سابقه محکومیت نیز با پرسیدن این سؤال که چند بار سابقه محکومیت دارید، به گزینه‌های بی سابقه، یک بار، دو بار، سه بار، چهار بار و بیشتر دسته‌بندی شد، که در نهایت با استفاده از دستور `comput` در `spss` این سه سؤال جمع شدند که مجموع این سه سؤال شاخصی شد در مقیاس سطح فاصله ای برای تعیین شدت جرایم زنان زندانی. این متغیر با استفاده از معرفه‌های: نوع جرم، میزان مجازات تعیین شده (میزان حبس) یعنی تعداد سال های محکومیت (سال، ماه، روز) سابقه محکومیت، تعداد جرایم سنجیده شده است.

فرضیه های تحقیق

- ۱- بین احساس آنومی در جامعه و شدت جرم در بین زنان رابطه وجود دارد.
- ۲- بین میزان اعتقادات مذهبی و شدت جرم زنان رابطه وجود دارد.
- ۳- بین میزان درآمد ماهیانه خانواده و شدت جرم زنان تفاوت وجود دارد.
- ۴- بین محل سکونت و شدت جرم زنان تفاوت وجود دارد.

عوامل اجتماعی مؤثر بر شدت جرایم در بین زنان مجرم زندان شهر ارومیه (بند نسوان)

- ۵- بین معاشرت با افراد ناباب و شدت جرم زنان رابطه وجود دارد.
۶- بین میزان مشکلات خانوادگی و شدت جرم زنان رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

روش تحقیق، پیمایشی می باشد.

جامعه آماری و حجم نمونه

جامعه آماری، زنان مجرم زندان مرکزی ارومیه (بند نسوان) که در سال ۸۹-۱۳۸۸ در زندان به سر می‌برند، می‌باشد که تعداد آنها ۱۳۶ نفر است. با توجه به این که جامعه آماری زیر ۲۰۰ نفر است، بنابراین نمونه‌گیری انجام نگرفت و زنان مجرم بطور تمام شماری مورد مطالعه قرار گرفتند.

اعتبار و پایایی ابزار اندازه‌گیری

اعتبار ابزار اندازه‌گیری بر مبنای اعتبار صوری به این صورت که پرسشنامه اولیه توسط اساتید راهنما، مشاور و اساتید روش تحقیق و هم چنین صاحب نظران و وکلای دادگاه مورد ارزیابی قرار گرفت و سئوال‌های مبهم حذف و پرسشنامه نهایی طراحی گردید و هم چنین از تکنیک تحلیل عاملی برای سنجش روایی پرسشنامه استفاده شده و پایایی آن نیز با استفاده از تکنیک آلفای کرونباخ محاسبه شده است.

جدول شماره (۱): پایایی گویه‌های مربوط به سازه‌ها

مؤلفه‌ها	تعداد گویه	مقدار پایایی محاسبه شده
احساس آنومی	۶	۰/۶۳۴
اعتقادات مذهبی	۵	۰/۷۷۳
معاشرت با افراد ناباب	۵	۰/۶۷۴
مشکلات خانوادگی	۶	۰/۸۱۲
شدت جرم	۳	۰/۹۱۳

یافته‌ها

جدول شماره (۲): توزیع پراکندگی میزان شدت جرم (متغیر وابسته) و میزان متغیرهای مستقل تحقیق در بین زنان زندانی

متغیرها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	حداقل	حداکثر
شدت جرم	۱۰۸	۶۰/۳۲	۱۴/۲۳	۲۰۲/۷۲	۲۵	۹۰
احساس آنومی	۱۰۸	۴۶/۵۸	۱۹/۱۲	۳۶۵/۹۵	۳/۳۳	۹۶/۶۷
اعتقادات مذهبی	۱۰۸	۶۳/۷۳	۲۳/۵۷	۵۵۵/۵۹	۸	۱۰۰
معاشرت با افراد ناباب	۱۰۸	۴۷/۱۴	۲۴/۱۱	۵۸۱/۲۶	۰	۹۶
مشکلات خانوادگی	۱۰۸	۴۰/۱۹	۲۲/۵۶	۵۰۹/۰۷	۶/۶۷	۹۰

همبستگی بین احساس آنومی، اعتقادات مذهبی، مشکلات خانوادگی و معاشرت با افراد ناباب با شدت جرم در بین زنان زندانی: از آن جا که سطح سنجش متغیر وابسته (شدت جرم) و متغیرهای مستقل در سطح مقیاس فاصله‌ای بوده و هم چنین با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون پارامتریک ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که طبق اطلاعات جدول شماره (۳) ملاحظه می‌شود که بین احساس آنومی در جامعه، مشکلات خانوادگی و معاشرت با افراد ناباب با شدت جرم در بین آنان، همبستگی مستقیم معنی‌دار وجود دارد و با اعتقادات مذهبی همبستگی معکوس وجود دارد.

عوامل اجتماعی مؤثر بر شدت جرایم در بین زنان مجرم زندان شهر ارومیه (بند نسوان)

جدول شماره (۳): همبستگی بین احساس آنومی، اعتقادات مذهبی، مشکلات خانوادگی، معاشرت با افراد ناباب و شدت جرم

متغیرها	شدت جرم
احساس آنومی	ضریب همبستگی پیرسون $r=0/223$ سطح معنی داری $P=0/02$ حجم نمونه $n=108$
اعتقادات مذهبی	ضریب همبستگی پیرسون $r=-0/377$ سطح معنی داری $P=0/000$ حجم نمونه $n=108$
مشکلات خانوادگی	ضریب همبستگی پیرسون $r=0/209$ سطح معنی داری $P=0/03$ حجم نمونه $n=108$
معاشرت با افراد ناباب	ضریب همبستگی پیرسون $r=0/493$ سطح معنی داری $P=0/000$ حجم نمونه $n=108$

تبیین شدت جرم زنان زندانی بر اساس متغیرهای مستقل - میزان اعتقادات مذهبی، احساس آنومی، مشکلات خانوادگی و معاشرت با افراد ناباب:

به منظور تبیین میزان شدت جرم در بین زنان زندانی شهر ارومیه بر اساس مجموع متغیرهای مستقل از رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده شد که در نهایت طبق اطلاعات جدول شماره (۴) ملاحظه می شود که در مجموع دو متغیر مستقل مهم در شکل رگرسیونی باقی ماندند که ضریب همبستگی چندگانه آنها با میزان شدت جرم برابر $R=0/52$ با ضریب تبیینی برابر $R^2=0/27$ و ضریب تبیین خالص برابر $\bar{R}^2=0/26$ می باشند. مقدار به دست آمده از این ضریب بیانگر آن است که حدود ۲۶ درصد از واریانس شدت جرم زنان توسط متغیرهای مستقل موجود در شکل رگرسیونی تبیین می گردد.

هم چنین شکل رگرسیونی تبیین شده نیز بر اساس آزمون تحلیل واریانس انجام شده خطی است.

جدول شماره (۴): ضریب همبستگی چندگانه برای تبیین میزان شدت جرم در بین زنان زندانی

شکل	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تبیین	ضریب تبیین خالص	اشتباه معیار برآورد	مقدار F	سطح معنی‌داری
۱	۰/۴۹۳	۰/۲۴۳	۰/۲۳۵	۱۲/۴۴۹	۲۰/۲۵۵	۰/۰۰۰
۲	۰/۵۲۸	۰/۲۷۸	۰/۲۶۵	۱۲/۲۰۹		

در مجموع طبق اطلاعات جدول شماره (۵) و با توجه به ضرایب بتاهای استاندارد نشده ملاحظه می‌شود که با مقدار ثابت (α) برابر $۵۷/۰۳$ ، میزان معاشرت با افراد ناباب با بتای $\beta=۰/۲۴$ و میزان اعتقادات مذهبی با بتای $\beta=-۰/۱۲۶$ سهم معنی‌داری در تبیین میزان شدت جرم زنان دارند. در نهایت با حذف مقدار ثابت آلفا (α) از طریق استاندارد کردن مقادیر متغیرهای مستقل ملاحظه می‌شود که به ترتیب میزان معاشرت با افراد ناباب با بتای $\beta=۰/۴۰۶$ تاثیر مثبت و اعتقادات مذهبی با بتای $\beta=-۰/۲۰۸$ تاثیر منفی را در پیش‌بینی شدت جرم زنان مورد مطالعه داشته است.

جدول شماره (۵): ضرایب متغیرهای مستقل باقیمانده در شکل رگرسیونی به روش گام به گام

Sig	T	ضرایب استاندارد شده		B	ترتیب ورود متغیرهای مستقل در شکل
		Beta	Std.Error		
۰/۰۰۰	۱۷/۶۵		۲/۶۴۱	۴۶/۶۰۹	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۵/۸۲۷	۰/۴۹۳	۰/۰۵	۰/۲۹۱	معاشرت با افراد ناباب
۰/۰۰۰	۱۰/۸۶		۵/۲۵۲	۵۷/۰۳۹	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۴/۴۴۹	۰/۴۰۶	۰/۰۵۴	۰/۲۴۰	معاشرت با افراد ناباب
۰/۰۰۰	-۲/۲۸۳	-۰/۲۰۸	۰/۰۵۵	-۰/۱۲۶	اعتقادات مذهبی

نتیجه‌گیری

برای آزمون فرضیه رابطه احساس انومی در جامعه و شدت جرم در زنان زندانی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد و نتایج نشان داد که بین انومی و شدت جرم همبستگی مستقیم معنی‌دار وجود دارد. از نظر دورکیم انومی هنگامی اتفاق می‌افتد که استانداردها و قیود جامعه ضعیف شده باشد (شیخاوندی، ۱۳۷۳: ۷۵). در تحقیق ذوالفقارزاده (۱۳۸۶) نیز عدم پیوستگی با جامعه و هنجارها موجب بروز جرم و کجروی در جامعه می‌شود که تحقیق حاضر نیز همسو با یافته‌های

قبلی می‌باشد. بنابراین قابل کاربرد به جامعه آماری مورد مطالعه می‌باشد.

برای آزمون فرضیه رابطه بین اعتقادات مذهبی و شدت جرم در زنان زندانی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد و نتایج نشان داد که بین اعتقادات مذهبی و شدت جرم همبستگی معکوس معنی‌دار وجود دارد. پای بندی به اصول اخلاقی و دین باوری از جمله مهم ترین عواملی است که جامعه آحاد آن را در برابر تمایلات نفسانی، یاس و خوی تجاوز به حقوق دیگران که عامل بسیاری از حوادث و معضلات اجتماعی است حفظ می‌کند. اگر اعتقادات مذهبی و تقوا، در آحاد جامعه‌ای ریشه داشته باشد و رفتار و منش آنها را تحت الشعاع قرار دهد دیگر حتی نیازی به کنترل‌های بیرونی نیست ولی هرگاه این موضوع، به عنوان یک بازدارنده درونی و خود کنترلی تضعیف شود، نیاز به کنترل‌ها و مراقبت‌های بیرونی افزایش می‌یابد (محمدی، ۱۳۸۳: ۶۲). طبق تحقیقی که گلوک‌ها انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که افرادی که درانجام مراسم مذهبی خود پایدار هستند، کمتر از دیگران به سوی انحراف گرایش دارند. گرازمیک و همکارانش از وجود دو مکانیسم تنبیهی شرم و سرافکندگی در شبکه کنش‌های متقابل دینی نام برده‌اند. بدین شکل که شرم متغیری مبنی بر درونی شدن ارزش‌های دینی است و سرافکندگی از سوی دیگر به کنشگر تحمیل می‌شود و هر دو تأثیری جدی در کنترل رفتار فرد دارند (سلیمی، ۱۳۸۰: ۵۳۹). نتایج مطالعات مختلف نشان می‌دهد که دین و پای بندی به ارزش‌ها به

عنوان یک قدرت بازدارنده در روی آوردن جوانان به انحرافات اجتماعی دارای کارکرد مثبت می‌باشد. دین از طریق پای بندی فرد به مجموعه‌ای از معیارهای هنجارین که با ضمانت‌های اجرایی همراه است، به نوعی به صورت مکانیسم کنترل بیرونی عمل می‌کند. دین، ارزش‌ها و هنجارهای خاص خود را بر پیروانش عرضه و نقش کنترلی خود را با تقویت آن ارزش‌ها و هنجارها به شکل مؤثری ایفا می‌کند (قجاوند، ۱۳۸۸: ۳۵). از نظر هیرشی عدم باور و تعهد باعث کاهش انحراف و کجروی در جامعه می‌شود. بنابراین نتایج تحقیق مذکور قابل کاربرد در جامعه آماری مورد مطالعه می‌باشد.

برای آزمون فرضیه رابطه بین درآمد ماهیانه خانواده و شدت جرم در زنان از آزمون تحلیل واریانس یکطرفه استفاده شد و نتایج تحقیق نشان داد که شدت جرم زنان زندانی براساس درآمد ماهیانه خانواده آنها متفاوت نیست. تحقیقات انجام یافته در این زمینه نشان داده است که عامل اقتصادی در وقوع جرایم تأثیر دارد و منظور از عوامل اقتصادی وضعیت مادی خانواده و میزان رضایت از این وضعیت است. توماس مور فقر را عامل مهم شورش‌ها و تخلف از قوانین و مقررات می‌داند. وی برای پیشگیری از انحراف، تعدیل ثروت را پیشنهاد می‌کند. بنگر نیز با استفاده از مفاهیم و نظریه‌های مارکس کوشیده است نحوه همبستگی کجروی و جرم را با وضعیت اقتصادی نشان دهد که یافته حاضر همسو با تحقیقات قبلی نمی‌باشد، دلیل این که این فرضیه رد شده می‌تواند عدم پاسخگویی درست زنان در مورد درآمد ماهیانه خانواده شان باشد که در پاسخ به این سؤال محافظه کار بودند.

برای آزمون فرضیه رابطه بین محل سکونت و شدت جرم نیز از آزمون تحلیل واریانس یکطرفه استفاده شد و نتایج نشان داد که بین محل سکونت و شدت جرم زنان رابطه معنی‌دار وجود ندارد. تحقیقات پیشین به این نتیجه دست یافته‌اند که محیط یکی از عوامل تأثیرگذار در پیدایش رفتارهای شایسته و یا ناشایست است. اگر در منزل و خانه، کوچه، خیابان و مدرسه و محیط پیرامون زمینه و شرایط مساعدی برای بزهکاری وجود داشته باشد، فردی را که آمادگی

انحراف در او وجود دارد، به سوی جرم و ارتکاب رفتار بزهکارانه سوق می‌دهد (به نقل از کی‌نیا، ۱۳۷۴). که نتایج تحقیق حاضر این امر را تأیید نکرده است. بنابراین نتایج تحقیق مذکور قابل کاربرد در جامعه آماری مورد مطالعه نمی‌باشد. دلیل این که این فرضیه رد شده می‌تواند موقعیت جغرافیایی و استراتژیکی خود شهر ارومیه باشد. به طوری که این شهر به دلیل همجواری و نزدیکی به مرز، تفاوت چشمگیری از لحاظ جرم و کجروی با سایر شهرها دارد. در رابطه با فرضیه رابطه بین میزان معاشرت با افراد ناباب و شدت جرم در زنان زندانی رابطه معنی‌داری به دست آمده است که در توضیح آن می‌توان گفت: با توجه به این که گروه همسالان و دوستان الگوهای مورد قبول یک فرد در شیوه گفتار، کردار، رفتار و منش هستند، فرد برای این که مقبول جمع دوستان و همسالان افتد و با آنان ارتباط و معاشرت داشته باشد، ناگزیر از پذیرش هنجارها و ارزش‌های آنان است. در غیر این صورت، از آن جمع طرد می‌شود. از این رو، به شدت متأثر از آن گروه می‌گردد، تا حدی که اگر بنا باشد در رفتار فرد تغییری ایجاد شود یا باید هنجارها و ارزش‌های آن جمع را تغییر داد یا ارتباط فرد را با آن گروه قطع کرد. تأثیر گروه همسالان، همفکران، همکاران و دوستان در رشد شخصیت افراد کم‌تر از تأثیر خانواده نیست؛ چرا که فرد پس از خانواده، منحصراً زیر نفوذ گروه قرار می‌گیرد. ساترلند در نظریه «انتقال فرهنگی کجروی» خود بر این نکته مهم تأکید می‌کند که رفتار انحرافی همانند سایر رفتارهای اجتماعی، از طریق معاشرت با دیگران، یعنی منحرفان و دوستان ناباب آموخته می‌شود و همان گونه که هم‌نوایان از طریق همین ارتباط با افراد سازگار، هنجارها و ارزش‌های فرهنگی آن گروه و جامعه را پذیرفته، خود را با آن انطباق می‌دهند، افراد در ارتباط با دوستان ناباب و هنجارشکن، نیز به سمت و سوی ناهنم‌وایی سوق داده می‌شوند. بنابراین نتایج تحقیق حاضر نیز این امر را تأیید کرده و بنابراین نتایج تحقیق مذکور قابل کاربرد در جامعه آماری مورد مطالعه می‌باشد.

بین میزان مشکلات خانوادگی و شدت جرم در زنان زندانی نیز رابطه معنی‌داری به دست آمده است. در این مورد نظریه ویلسون و هرنشتاین مطرح است که محیط خانواده و تجربه‌های نخستین فرد در مدرسه را از جمله مهم‌ترین علل اجتماعی مؤثر در رفتارهای کجروانه به حساب می‌آورند.

در تحقیقی با عنوان نگرشی بر بزهکاری نوجوانان پسر و دختر ۱۵-۱۸ ساله محبوس در یکی از زندان‌های شهر تهران که وابسته به کانون اصلاح و تربیت جوانان بوده است نشان داده شده که بی‌ثباتی و تزلزل خانوادگی عامل مهمی در بزهکاری نوجوانان است (فاروقیان، ۱۳۵۳). مطالعه دیگری روی جوانان محبوس در یکی از زندان‌های شهر تهران انجام گرفته که نابسامانی‌های خانوادگی را به عنوان یکی از عوامل مؤثر بر بزهکاری جوانان ذکر کرده است (هروی، ۱۳۵۷). مطالعه دیگری نشان داد که اغلب جوانان ۱۸-۲۰ ساله کانون اصلاح و تربیت زندان عادل‌آباد شیراز متعلق به خانواده‌های پرمشاجره بودند (جلیلی، ۱۳۷۲). کلیه مطالعات نشان دهنده نقش خانواده در جامعه‌پذیر شدن افراد است و بی‌ثباتی و از هم پاشیدگی خانواده زمینه‌ساز جرم و کجروی در بین افراد است. در مطالعات داداش‌زاده فهیم (۱۳۸۳)، پولادی و شلویری (۱۳۷۸)، ربیع‌زاده و همکاران (۱۳۷۶) نیز مشکلات خانوادگی و نابسامانی‌های آن یکی از عوامل مؤثر در ارتکاب جرم و کجروی می‌باشد، که نتایج تحقیق حاضر نیز این امر را تأیید کرده است. بنابراین نتایج تحقیق مذکور قابل کاربرد در جامعه آماری مورد مطالعه می‌باشد.

پیشنهادها

مهم‌ترین و مقدم‌ترین نهاد اجتماعی برای تربیت و آموزش و حمایت از اعضای خود و پیشگیری از وقوع جرم خانواده است، برای همین ایجاد روابط صمیمانه در خانواده کمکی است به افراد تا بتوانند مشکلات خود را صادقانه با افراد خانواده در میان بگذارند و مجبور نباشند به محیط خارج از خانه پناه ببرند.

اعتقادات مذهبی به عنوان اصلی ترین عامل خودکنترلی، افراد را از کجروی و رفتارهای نابهنجار و پرخطر دور نگه می دارد و طبیعتاً هرچه فضای جامعه مذهبی تر باشد این خود کنترلی در بین شهروندان بیشتر می شود. تقویت اخلاقیات، بالا بردن آستانه تحمل مردم و پالایش احساسات و افکار منفی در نزد آنها نقش و تاثیر به سزایی دارد و در این بین یکی از اثرات مثبت مذهب و باورهای معنوی رسیدن به نکات فوق الذکر است. زیرا فرد متدین به سبب ایمان به خدا، ملزم کردن خود و رعایت اصول دینی و اخلاقی و باور به این که خداوند ناظر اعمال انسان هاست، بی شک بسیار آرام و متین و منطقی تر رفتار می کند و در برابر ناکامی ها و نا ملامت، منطقی و استدلال خودش را نمی بازد و تسلیم نمی شود و رفتارهای مجرمانه بسیار کم تر از او سر می زند. لذا مسئولان فرهنگی جامعه باید تمام تلاش خود را به کار گیرند تا فضای معنوی در کشور حاکم شود تا آمار جرم و جنایت نیز کاهش یابد.

توزیع عادلانه تر امکانات و احترام نهادن به شخصیت انسانی مجرمین که می تواند از میزان جرایم آنها بکاهد و در بروز استعدادهای آنها مؤثر افتد. به قول آلفرد مارشال هیچ اسراف و اتلاف در ثروت ملی بالاتر از این نیست که بگذاریم نابغه ای کوچک در یک خانواده فقیر و گمنام به دنیا آمده عمر خود را در انجام کارهای کم اهمیت صرف کند.

منابع

- ۱- احمدی، ح. ۱۳۸۴، جامعه شناسی انحرافات، تهران، سمت.
- ۲- احمدی، ح. ۱۳۷۷، نظریه های انحرافات اجتماعی، شیراز، زر.
- ۳- بخشنامه وزارت دادگستری، شماره ۱۱۱/۰۲۱/۱۰۷۶، تاریخ ۸۵/۱/۲۹.
- ۴- جلیلی، م. ۱۳۷۲، بررسی عوامل مؤثر بر بزهکاری نوجوانان شیراز، پایان نامه کارشناسی ارشد گروه جامعه شناسی، دانشگاه شیراز.
- ۵- خاکپور، م. ۱۳۷۴، جرم شناسی زنان ناسازگار، تهران، مؤسسه مطبوعاتی عطایی.
- ۶- دانش، ت. ۱۳۷۹، مجرم کیست؟ جرم شناسی چیست؟، تهران، کیهان.

- ۷- ذوالفقارزاده، م. ۱۳۸۶، بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با کجروی های زنان، پایان نامه کارشناسی ارشد گروه پژوهش اجتماعی، دانشگاه تبریز.
- ۸- ربیعی، ن. ۱۳۸۴، بررسی وضعیت اجتماعی - اقتصادی زنان مجرم و بزهکار در شهر تهران، مجله اصلاح و تربیت، سال ۴، شماره ۵۰.
- ۹- ساروخانی، ب. ۱۳۷۰، درآمدی بر دایره المعارف علوم اجتماعی، تهران، کیهان، جلد اول.
- ۱۰- سلیمی، ع و دیگری. ۱۳۸۰، جامعه شناسی کجروی، قم، پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
- ۱۱- شیخاوندی، د. ۱۳۷۳، جامعه شناسی انحرافات، تهران، مرنديز.
- ۱۲- شلویری، گ و دیگری. ۱۳۸۱، بررسی علل و عوامل ارتکاب جرم زنان زندانی استان خوزستان، مجله انجمن جامعه شناسان ایران، مقالات اولین همایش آسیب های اجتماعی در ایران، تهران، آگاه، جلد سوم.
- ۱۳- علیخواه، ف. ۱۳۸۳، سنجش مفاهیم اساسی علوم اجتماعی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، جلد های ۱ و ۲.
- ۱۴- کوئن، ب. ۱۳۷۲، مبانی جامعه شناسی، ترجمه: غلامعباس توسلی، تهران، سمت.
- ۱۵- کی نیا، م. ۱۳۷۴، مبانی جرم شناسی، تهران، دانشگاه تهران، جلد های ۱ و ۲.
- ۱۶- فاروقیان، م. ۱۳۵۳، نگرشی بر بزهکاری نوجوانان، پایان نامه کارشناسی ارشد گروه علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- ۱۷- قجاوند، ک. ۱۳۸۸، کلیات جامعه شناسی انحرافات اجتماعی، مجله اصلاح و تربیت، سال هشتم، شماره ۹۳.
- ۱۸- محققیان، ز. ۱۳۸۷، جامعه شناسی انحرافات، تهران، خورشید پرتوی.
- ۱۹- محمدنبی، م. ۱۳۷۶، بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر انحرافات زنان، پایان نامه کارشناسی ارشد گروه پژوهش اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی تهران.

عوامل اجتماعی مؤثر بر شدت جرایم در بین زنان مجرم زندان شهر ارومیه (بند نسوان)

۲۰- محمدی، ز. ۱۳۸۳، بررسی آسیب‌های اجتماعی زنان در دهه ۸۰-۱۳۷۰، تهران، شورای فرهنگی اجتماعی زنان.

۲۱- ممتاز، ف. ۱۳۸۱، انحرافات اجتماعی (نظریه‌ها و دیدگاه‌ها)، تهران، شرکت سهامی انتشار.

۲۲- هروی، م. ۱۳۵۷، بررسی تحلیلی از آمار مجرمین خردسال شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.

Archive of SID